

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE MALİYE POLİTİKALARININ UYUMLAŞTIRILMASI

Doç. Dr. Habib YILDIZ

Sakarya Üniversitesi
İİBF, Maliye Bölümü
hyildiz@sakarya.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada parasal birlik aşamasına geçmiş olan Avrupa Birliği'nde maliye politikalarının uyumlaştırılması çalışmalarının hangi durumda olduğu araştırılmıştır. Avrupa Birliği, para politikasında merkezileşmeyi benimserken, maliye politikalarında adem-i merkeziyetçi bir yapıyı tercih etmiş ve maliye politikalarının üye ülkelerce özerk şekilde belirlenmesini öngörmüştür. Ancak Avrupa Birliği, hazırladığı yaklaşma kriterleri, koordinasyon prosedürleri ve bütçe kısıtları ile bu özerkliği önemli ölçüde sınırlandırmış ve Birliğe üye ülkelerin bütçe ve vergi sistemlerini belli ölçülerde birbirleriyle uyumlu hale getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliğinde Maliye Politikaları, Maliye Politikalarının Uyumlaştırılması, Avrupa Birliği

HARMONIZATION OF FISCAL POLICIES IN THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

In this study it is investigated that in which case are the harmonization of fiscal policies in the European Union that ensured monetary union. In the European Union, while the monetary policy adopted by centralization, adopted a decentralized structure of fiscal policies and recognizes self-determination of member states of autonomous fiscal policies. However, the European Union, by the convergence criteria, coordination procedures and budget constraints significantly restricts this autonomy. And have made compatible with each other, in a certain extent, budget and tax systems of member states.

Key words: Fiscal Policies in the European Union, Harmonization of Fiscal Policies, European Union

I. Giriş

Avrupa Birliği 1959 yılında Roma Anlaşması ile Avrupa bütünleşme hareketini başlatmış, 1987 yılında kabul edilen "Tek Avrupa Senedi" ile de mal ve hizmetlerin, sermayenin ve işgücünün serbest dolaşımı önündeki engelleri kaldırmıştır. 1992 yılında yapılan Maastricht Anlaşması ile Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'ne geçişin

gerçekleştirilebilmesi için üye ülkelerin uymaları gereken makroekonomik kriterler belirlenmiştir. 1999 yılına gelindiğinde ise Avrupa Birliği tek para sistemine geçmiş ve ekonomik bütünleşme sürecinin son aşamasına geçmiştir.

Bu aşamada, iktisat politikası araçlarından olan para ve maliye politikalarının uyumlaştırılması yönünde önemli düzenlemeler yapılmıştır. Öncelikle para politikası alanında parasal bütünleşme sağlanmış ve para politikasını belirleme ve uygulama yetkisi merkezi bir idareye, Avrupa Merkez Bankası'na devretmiştir. Böylece, ulusal merkez bankalarının bağlı oldukları Avrupa Merkez Bankası, ekonomik bütünleşmenin en önemli kurumu haline gelmiştir. Avrupa Birliği maliye politikası alanında ise yetkiyi ulusüstü organizasyonlara devretmemiş, üye ülkelerin inisiyatifine bırakmıştır. Başka bir ifade ile Avrupa Birliği maliye politikaları için, para politikalarında olduğu gibi merkezileşme öngörmemiştir. Dolayısıyla Avrupa Birliği ekonomik bütünleşme sürecinde “tek para politikası - farklı maliye politikası” yaklaşımını benimsemiştir. Ancak Avrupa bütünleşmesi için para politikalarının yanında maliye politikalarının da uyumlaştırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Birliği ulusların egemenlik yetkisi altında parasal birliğe üye ülke ekonomilerin uyguladıkları maliye politikaları konusunda, koordinasyonun artırılması ve uyumlaştırmanın sağlanması amacıyla önemli çalışmalar yürütmektedir.

Bu çalışmanın amacı Avrupa bütünleşme sürecinde maliye politikalarının nasıl bir rol oynayacağını araştırmaktır. Bu doğrultuda çalışma iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde maliye politikasının ekonomik ve parasal bütünleşme sürecindeki rolü ele alınmıştır. Bu doğrultuda Maastricht Anlaşmasının ulusal maliye politikalarını etkileyen temel düzenlemeleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise bütünleşmenin gerekleri doğrultusunda, üye ülkelerin bütçe ve vergi politikalarının uyumlaştırılmasında sağlanan gelişmeler incelenmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında ise araştırmanın bulguları ortaya konulmuştur.

II. Ekonomik Ve Parasal Birlik Sürecinde Maliye Politikalarının Önemi

A. Ekonomik Ve Parasal Birlik Süreci

Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği, Avrupa'nın kırk yılı aşkın süredir devam eden ekonomik entegrasyonunda atılan en önemli adımlardan biridir. 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması Avrupa halkları arasında çok daha yakın bir birlik kurulması hedefini belirlemiştir. Avrupa Tek Pazarının son aşamasına erişmek amacıyla, Avrupa Birliği üyesi ülkeler Ekonomik ve Parasal Birliğin teşkil edilmesi hususunda anlaşmaya varmıştır (Karluk, 2003: 356-357).

Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında 1992 yılında imzalanan Maastricht (Birlik) Anlaşması ile Ekonomik ve Parasal Birliği'ne geçişin gerçekleştirilebilmesi için üye ülkelerin uymaları gereken makroekonomik kriterler belirlenmiştir. Bu çerçevede belirlenen kriterlere üye ülkelerce uyum konusunda 1997 yılı ekonomik verileri esas alınmak suretiyle, para birliğine katılacak ülkelerin tespiti ve anılan ülkelerin katılımı ortak para birimine geçilmesi kararlaştırılmıştır (Turagay).

1 Ocak 1999'dan itibaren son aşamasına geçilmiş olan Ekonomik ve Parasal Birlik süreci, kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanmasıyla birlikte, milli paralar arasında kesin olarak tespit edilmiş sabit kurlar ve tek bir para biriminin uygulamaya konmasını içermektedir. Yine bu sürecin içinde; ortak para politikasının tesisi, ekonomik politikaların yakınlaştırılması, başta maliye politikası olmak üzere birçok alanda uyumun sağlanması, Topluluğun parasal politikalarının saptanması ve uygulanması için Avrupa Merkez Bankası'nın oluşturulması, para politikaları konusunda tüm yetki ve sorumlulukların bu kuruma devredilmesi yer almaktadır (DTM, 1998).

Parasal Birlik, ortak makro ekonomik hedeflere ulaşılabilmesi için politikaların birlikte uygulandığı bir para alanını ifade etmektedir. Parasal birliğin sağlanması için üç gerekli koşul bulunmaktadır (DTM, 1998):

- i. Birliğe katılan bütün para birimlerinin tam konvertibilitesinin sağlanması,
- ii. Sermaye hareketlerinin tam liberalizasyonu ile bankacılık ve diğer mali piyasaların entegrasyonu,
- iii. Paraların değerindeki dalgalanma marjlarının kaldırılması ve kurların geri dönülemez şekilde sabitlenmesi.

Ekonomik ve Parasal Birliğin katılımcı bütün üye ülkelere avantaj sağlamaktadır. Parasal Birliğin genel avantajı üye ülkelerin tasarruf etmelerine imkan veren istikrarlı bir ekonomik ortamın yaratılmasıdır. Şöyle ki; İlk olarak, katılımcı ülkeler arasında ekonomik anlamda daha yüksek derecede bir birlikteliğin başarılması Avrupa'nın yeni tek para birimi, Euro'nun doğmasına imkan sağlamıştır. Ekonomik ve Para Birliği, Euro alanı içinde para mübadelesinden doğan maliyetleri ortadan kaldırmaktadır. İkinci olarak, sağlıklı bir rekabet ortamını harekete geçiren, daha kolay bir fiyat mukayesesine imkan tanımaktadır. Burada masraflar daha da azaldığı için Avrupa vatandaşları ve tüketiciler kazançlı çıkacaktır. Son olarak, Ekonomik ve Parasal Birlik kur riskini ortadan kaldırarak, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler olmak üzere mahalli girişimciler için çok daha kazançlı bir ticaret ve yatırım ortamı getirmektedir. Ayrıca, istikrarlı ve belli başlı bir uluslararası para birimi olma amacı güden euro uluslararası para sistemine de daha büyük bir istikrar fırsatı sunmaktadır (Karluk, 2003: 361-362).

Maastricht Antlaşması ile Ekonomik ve Parasal Birlik hedefi açıkça belirlenmiş ancak Birliğin oluşumu üç aşamada gerçekleştirilmiştir.

Ekonomik ve Parasal Birliğin birinci aşaması 1 Ocak 1990 – 31 Aralık 1993 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Bu aşamada Maastricht Antlaşması ile belirlenen bütün önlemler uygulanmıştır. Özellikle Avrupa Birliği içerisinde ve Avrupa Birliği ile üçüncü ülkeler arasında sermayenin serbest dolaşımını engelleyen bütün uygulamalar kaldırılmış, AB ve üye ülkelerce ekonomik yaklaşma kriterlerine uyum için gereken çaba gösterilmiş, bütçe açıkları ve enflasyon üzerine birkaç yıllık programlar hazırlanmıştır (Karluk ve Öznur).

Ekonomik ve Parasal Birliğin ikinci aşaması Ocak 1994 tarihinde başlamıştır ve 31 Aralık 1998 tarihine arasında tamamlanmıştır. Bu aşamada Euro'nun tek para olarak kullanılması sürecine uyum amaçlamıştır. En önemli kurumsal düzenleme ise Avrupa Para Enstitüsü'nün kurulması olmuştur. Avrupa Para Birliği, Avrupa Merkez Bankası'nın ön kuruluşudur ve başlıca amacı Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşamasında Avrupa Merkez Bankasının faaliyetlerine başlayabilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmaktır. Avrupa Para Enstitüsünün, ayrıca üye ülkelerin uyguladıkları para politikaları arasındaki koordinasyonu sağlar ve üye ülkelerin merkez bankalarına önerilerde bulunur (DTM, 1998).

Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşaması 1 Ocak 1999 tarihinde başlamıştır. Bu tarihte birlikte üye ülkelerin milli paralarının Euro'ya dönüşüm oranları geri dönülemez biçimde belirlenmiştir. Milli paralar başlangıçta dolaşımında kalmaya devam etmiştir. Ancak 2002 yılında milli paralar tamamen tedavülden kaldırılmış ve yerini Euro'ya bırakmıştır (Karluk ve Öznur).

B. Ekonomik Yakınlaşma Kriterleri

Ekonomik ve Parasal Birliğin son aşamasına geçiş öncesinde, üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilmesi amacıyla bazı makro büyüklükler açısından yakınlaşma kriterleri belirlenmiştir. Üye ülkelerin ekonomi ve maliye politikaları ile ilgili olan bu kriterler, Euro Bölgesine girilmeden önce ulaşılmaması gereken göstergelerdir. Bu kriterlere bazı ülkelerin uyum göstermemesi ekonomik ve parasal birliğin başarısını olumsuz etkileyebilecektir (Öztürk ve Biner, 2008: 15-17).

Bu bağlamda hazırlanan Maastricht Anlaşmasının ekonomik ve parasal birlik stratejisi iki temele dayandırılmıştır. Bunlardan biri, ekonomik ve parasal birliğe aşamalı geçiştir. Diğeri ise, üye ülkelerin para birliğine geçebilmeleri için belirlenen yakınlaşma kriterlerini yerine getirmeleridir (Tokatlıoğlu, 2004: 65). Üye ülkelerin hukuken bağlı oldukları bu kriterler birkaç alanda yoğunlaşmıştır. Bu kriterler şunlardır (Bilici, 2005: 67);

- i. Kamu açıkları ile ilgili kriterler:
  - o Bütçe Açığı: Normal şartlarda ülkelerin bütçe açıklarının GSYİH' ya oranı % 3'den fazla olmamalıdır. Buradaki "kamu" ifadesi merkezi idarenin yanı sıra yerel idare ve sosyal güvenlik kuruluşlarını da kapsamaktadır.
  - o Kamu Borcu: Kamu borçlarının GSYİH' ya oranı ise % 60 ı geçmemelidir
- ii. Fiyat istikrarı ile ilgili kriterler:
  - o Enflasyon: Üye ülkelerde 12 aylık enflasyon oranının (tüketici fiyatları bazında) en iyi performans gösteren üç üye ülke ortalamasından en fazla % 1.5'lik bir sapma göstermelidir.
  - o Faiz Oranları: 12 aylık dönem içerisinde üye ülkelerde uzun dönem faiz oranı, fiyat istikrarı bakımından en iyi performans gösteren üç üye ülkenin ortalamasından en fazla % 2'lik bir sapma göstermelidir.
- iii. Döviz kuru ile ilgili kriter:

Parasal birliğe giriş öncesi iki yıl içinde, üye ülke parasının diğer üye ülkeler paraları karşısında devalüe edilmemesi gereklidir. Ancak bu dönemde o

ülkelerin para birimlerinde yüzde 2,25'e kadar olan azalış ve artışlar dikkate alınmayacaktır.

Yakınlaşma kriterlerinin ana amacı, parasal birliğe geçişin istikrarlı olmasını sağlamaktır. Ekonomik ve parasal birliğe geçişe yönelik yapılan hazırlık çalışmalarında ekonomik istikrar üzerinde çok durulmuştur. Özellikle faiz oranları ve döviz kurlarına ilişkin kriterler, doğrudan doğruya fiyat istikrarını sağlamaya yöneliktir. Kamu borçlarının düzeyi ve bütçe açığı ile ilgili kriterler ise dolaylı olarak fiyat istikrarını etkileyecek kriterlerdir (Tokatlıoğlu, 2004: 64).

C. Maliye Politikalarının Özerkliği

Maastricht Antlaşması para politikasında merkezileşmeyi benimserken, maliye politikalarının adem-i merkezizetçi bir şekilde üye ülkelerin yetkileri dahilinde yürütülmesini öngörmüştür. Bu antlaşma, "Subsidiarity ilkesi"ni (yetki ikamesi ilkesi) yürürlüğe koyarak ulusal maliye politikalarına büyük bir özerklik tanımıştır. Ancak koordinasyon prosedürleri ve bütçe kısıtları ile bu politikaların özerkliği sınırlandırmıştır (Apiş, 2007: 30-31).

Subsidiarite ilkesi, Avrupa Birliği bünyesinde ilk olarak 1970'li yılların ortalarında ortaya çıkmasına rağmen, ancak Maastricht Antlaşması ile anayasal anlamda, açıkça Avrupa Birliği hukuku içinde kendisine bir yer bulmuştur. İlk olarak, Avrupa Birliği Anayasasının 3b maddesi (yeni 5. maddesi) ile Topluluk hukuku içinde, pozitif anlamda anayasal bir ilke olarak yer alan bu prensip şu şekilde ifade edilmiştir (Özcan):

“Topluluk, bu antlaşmayla kendisine verilen yetkilerin ve amaçların sınırları içinde icraatta bulunacaktır. Topluluk, münhasır yetkisine girmeyen alanlarda, subsidiarite ilkesine uygun olarak, yalnızca teklif edilen tasarrufun amaçları üye devletler tarafından yeterince gerçekleştirilemediği ve dolayısıyla teklif edilen tasarruf boyut ve etkileri bakımından Topluluk tarafından daha iyi gerçekleştirilebileceği takdirde ve oranda tasarrufta bulunur. Topluluğun tarafından yapılacak herhangi bir tasarruf, mevcut antlaşmanın amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli olanı aşmayacaktır”.

Subsidiarite ilkesinin temelinde yatan düşünceye göre, Topluluk, amaçlanan bir hedefe üye devletlerin yapacağı tasarruflar ile tam olarak ulaşamayacağı dolayısıyla, hedefin Topluluk tarafından yapılan bir tasarrufla daha iyi ve etkin bir şekilde gerçekleştirilebileceği durumlarda tasarrufta bulunur (Tokatlıoğlu, 2004: 68-69). Ayrıca bu prensibe göre, eğer tasarruf üye devlet tarafından yapılacak ise bu durumda da mümkün olduğu ölçüde yönetimin en alt kademeleri (halka en yakın yerel idare) tarafından yapılacak icraatla bu hedefe ulaşılması sağlanmalıdır (Bozkurt ve Özcan, 2001: 10-12).

Bu ilkede açıkça görüldüğü gibi Avrupa Birliğinde maliye politikalarının konumu ve sınırı subsidiarite ilkesi çerçevesinde belirlenmekte ve Avrupa Birliği maliye politikalarında adem-i merkezizetçi bir yapı oluşturulmaktadır. Başka bir ifade ile Birliğe üye her ülkelerin maliye politikalarını belirleme ve uygulamada özerkliği

söz konusu olmaktadır. Subsidiarite ilkesinin uygulanması, ademi merkezi maliye politikalarının yol açtığı ikinci en iyi ile merkezi müdahalelere bağlı etkinsizlik riskleri ve maliyetleri arasında yapılacak bir karşılaştırmaya dayanmaktadır. Dolayısıyla subsidiarite ilkesinin ekonomik gerekçe bakımından işlemsel karakteri zayıftır (Tokathoğlu, 2004: 69). Bu ilkenin gündeme gelmesi daha çok, Komisyon, üye devletler ve çeşitli kamu yönetimleri arasındaki anlaşmazlıklara Adalet Divanı'nın getirdiği çözümler gibi, ekonomik ve politik aktörlerin pratiğine, özellikle de kendi maliye politikalarını koordine etmek için hükümetlerin aralarındaki uzlaşma kapasitesine bağlı olacaktır (Bozkurt ve Özcan, 2001: 10-12)

Avrupa Birliğinde üye ülkelere maliye politikası alanında özerklik tanınmasının en önemli avantajı, konjonktürel düzenleme aracı olan para politikası ile ilgili yetkilerini kaybeden bütünleşme içindeki ülkelerin kendilerine bırakılan maliye politikası sayesinde asimetrik şokları bertaraf edecek önlemleri dinamik bir şekilde alabilecek olmalarıdır. Ancak maliye politikalarındaki bu özerkliğin ve subsidiarite ilkesinin sıkı bir şekilde uygulanmasının, bütünleşmenin ve ortak iktisat politikalarının geleceğini tehlikeye sokacak olumsuz sonuçlara yol açması mümkündür (Tokathoğlu, 2004: 69-70).

D. Maliye Politikalarının Eşgüdümü

Yukarıda izah edildiği gibi Maastricht Antlaşması üye ülkelerin ortak hedeflerinin gerçekleştirilmesi için iktisat politikalarının sıkı koordinasyonunun sağlanmasını öngörürken, Maliye politikasının yürütülmesini üye ülkelerin ulusal yönetimlerine bırakmıştır. Ancak iktisat politikalarının koordinasyonu ve belirlenen sayısal bütçe kriterleri ile maliye politikalarının özerkliğini sınırlandırmıştır.

İktisat politikalarının koordinasyonu, Maastricht Antlaşması'nın çeşitli maddelerinde tekrarlanmaktadır. Nitekim Maastricht Antlaşmasının 103. maddesinde, üye devletlerin kendi iktisat politikalarını bir ortak çıkar sorunu olarak dikkate almaları ve onları Konsey bünyesinde koordine etmelerine işaret etmektedir.

Anlaşmanın bir gereği olarak para ve maliye politikaları ortak bir amaç ve yükümlülükler içinde şekillenmektedir. Ancak ekonomik ve parasal birliğe geçiş sürecinde öne çıkan en önemli unsur ve amaç, para politikasını yürütecek Avrupa Merkez Bankası'nın hedefi olan fiyat istikrarı olmuştur. Bu bağlamda maliye politikası daha çok Topluluk bünyesinde bu hedefin gerçekleştirilmesini destekleyecek bir politika olarak görülmüştür. Bunun en önemli nedeni ise üye ülkelerdeki yapısal farklılıkların henüz giderilememiş olmasıdır (Apiş, 2007: 29).

Başka bir ifade ile Maastricht Antlaşması'nda maliye ve para politikaları arasında bir asimetri

söz konusudur. Daha çok para politikası öne çıkmakta, tek paranın istikrarını sağlamaya yönelik önlemler göze çarpmakta, maliye politikası ise daha çok, para politikası hedeflerini destekleyen konumda görülmektedir (Özpençe, 2009: 110-112). Maastricht Antlaşmasında para politikasının çerçevesi, çok daha net bir şekilde ortaya konulmuş

olmasına rağmen maliye politikasının konumu nispeten belirsiz bırakılmıştır. Para ve maliye politikalarına verilen rollerdeki bu asimetri, ekonomik ve parasal birliğin çerçevesini oluşturmak için getirilen kurumsal düzenlemelerle de güçlendirilmiştir (Tokathoğlu, 2004: 71-72).

Nitekim Maastricht Antlaşması, bütçe kriterleri üzerinde vurgu yapmakta ve bu kriterlere uyulması için oluşturulan gözetim prosedürünü öne çıkarmaktadır (Özpençe, 2009: 110-112). Ülkeler arasında bütçe pozisyonlarının yakınlaştırılması ile bütçe disiplininin sağlanması ve parasal birliğin uzun dönemli istikrarını tehlikeye sokacak aşırı bütçe dengesizliklerinin giderilmesi hedeflemektedir. Bu doğrultuda ekonomik ve parasal birlik çerçevesinde tek paraya geçiş, para politikasının yürütülme yetkisinin merkezi para otoritesine verilmesi ve fiyat istikrarı çerçevesinde sağlam kamu maliyesinin saplanması hedefleri, kriterler ile ortaya konulmuştur (Apiş, 2007: 32).

Ekonomik ve Parasal Birliğin birincil hedefi olan fiyat istikrarının sağlanması, yüksek borçlanma ve bütçe açıkları ile tehlikeye düşebileceği için Maastricht Kriterleri ile ülkelerin aşırı kamu açığı pozisyonlarına düşmesini önleyecek düzenlemeler açıkça ortaya konulmuştur (Özpençe, 2009: 114-117). Aşırı açık düzenlemeleri, mali krizlerden kurtulmaktan daha çok krizlerin yaşanmasını önlemeye yöneliktir. Aşırı kamu açığı prosedüründe ifade edilen referans değerler, planlanan ve gerçekleşen kamu açığının GSYİH'ya oranının % 3'ü aşmaması, kamu borcunun cari fiyatlarla GSYİH'ya oranının % 60'ı aşmaması şeklinde tanımlanmıştır. Bütçe politikalarının yakınlaştırılması ise çok yanlı değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Böylelikle ülkelerin bütçe politikalarını iradi kararlarıyla yönlendirmelerinin önüne geçilmekte ve bir üye ülkenin borç sarmalına girmesi sonucu yaşayabileceği mali sıkıntının Topluluk para otoritesini zora sokması önlenmeye çalışılmaktadır (Apiş, 2007: 32).

Öte yandan topluluğun kuruluş yıllarından itibaren ortak bir bütçesi bulunmaktadır. Ancak Topluluk bütçesi ekonomi politikalarının yürütülmesinde merkezi müdahale aracı olarak kullanılmamaktadır. Topluluk bütçesi ile daha çok üye ve aday ülkelere Avrupa Birliği'nin uyumlu gelişimi ve ülkelerin adaptasyonu için farklı alanlarda çeşitli mali yardımlarda bulunmaktadır (Tokathoğlu, 2004: 76-77).

Birlik içinde oluşturulmaya çalışılan bütçe disiplin kriterlerinin, büyüme ve istihdam üzerinde olumlu etkiler yaratacağı öngörülmüştür (Özpençe, 2009: 117-119). Nitekim istikrarlı bir makroekonomik çerçeve, daha düşük ve daha az oynak faiz oranlarına yol açar. Bu da yatırım ve tüketim üzerinde olumlu etkiler yaratır. Ayrıca fiyat istikrarının güvenilir ortamı, ekonomideki aktörlerin davranışlarını da etkileyerek istihdamı ve bu istihdamla uyumlu ücret düzeyini yükseltecektir (Apiş, 2007: 32).

E. Büyüme ve İstikrar Paketi

İstikrar ve Büyüme Paketi, Ekonomik ve Parasal Birliğin 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren başlayan üçüncü aşamasıyla bağlantılı bir anlaşma metnidir. Paketin amacı, tek paraya geçilmesiyle birlikte üye ülkelerin bütçe disiplini yönünde gösterdikleri çabaları sürdürmelerini sağlamaktır (Ardy, 2000).

İstikrar ve Büyüme Pakti esasen biri 17 Haziran 1997, diğeri ise 7 Temmuz 1997 tarihli iki Konsey tüzüğünden oluşmaktadır. Bu tüzüklerinde bir tanesi bütçe pozisyonlarının denetimi ve ekonomi politikalarının koordinasyonu, diğeri ise yüksek düzeyde bütçe açığının engellenmesi prosedürünün uygulanmasına yöneliktir. Orta vadede üye devletler, dengeli ya da dengeliye yakın bütçe hedefine ulaşmak ve 1 Mart 1999 tarihine kadar Komisyon ve Konseye yılda bir güncelleştirilmesi öngörülen bir istikrar programı sunmayı taahhüt etmiştir. Bu çerçevede ülkelerin sunduğu raporlar Komisyon tarafından değerlendirilmektedir. Buna paralel olarak Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşamasına katılmayan üye devletlerin bir uyum programı sunması gerekmektedir (İKV).

İstikrar ve Büyüme Pakti, Almanya Başbakanı Theo Waigel tarafından, sağlam kamu finansmanını garanti etme ve bu sayede Maastricht Yakınlaşma Kriterleri çerçevesinde enflasyon riskini sınırlandırma yöntemi olarak önerilmiştir. Üye devletlerin yıllık bütçe açıklarının GSYİH'nin % 3'ünü aşmaması ve kamu borcunun GSYİH'nin % 60'ından düşük olması öngörülmektedir. Ancak gerçek bir ekonomik durgunluk durumunda, geçici olarak daha büyük açıklar kabul edilebilecektir. Ancak, belirli bir üye devlette aşırı bütçe açığı süreklilik arz ediyorsa, diğer üye devletler GSYİH'nin en az % 0,2'si tutarında çeşitli yaptırımlar uygulamaya karar verebileceklerdir. İki yıl geçtikten sonra, aşırı bütçe açığı halen devam ediyorsa, tahsis edilmemiş tutar para cezasına dönüştürülecektir. Ancak, söz konusu durum, on bir adımdan oluşan uzun bir prosedür tamamlanana kadar ortaya çıkmamaktadır. Süreç, yaptırımların uygulanması gerekmeden önce, daha fazla baskı uygulamak suretiyle üye devletlerin aşırı bütçe açıklarını düzeltmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (eu4journalists.eu).

İstikrar ve Büyüme Pakti, yüksek seviyeli bütçe açığını engellemek için gerekli önlemleri almayan katılımcı üye ülkelere yaptırım uygulanması için Konseye yetki vermiştir (İKV). Üye ülkelere, yukarıda sayılan şartları yerine getirmedikleri takdirde, nitelikli çoğunluk ile Antlaşma'da öngörülen dört yaptırımdan biri veya hepsi uygulanabilecektir. Bu yaptırımlar şunlardır (Özpençe, 2009: 112);

- i. Üye ülkelerin bonolarının sağlıklı olduğu yolunda bir bildiri yayınlanması,
- ii. Avrupa Yatırım Bankası'nın (AYB) ilgili ülkeye borç vermemesi,
- iii. Aşırı bütçe açığının raporlanmasını takiben, 10 ay içinde, ceza tutarının öncelikle Komisyon nezdinde faizsiz bir hesaba yatırılması,
- iv. Alınan önlemlere rağmen aşırı bütçe açığının iki yıl içinde düzeltilmemesi halinde, üye devlet tarafından yatırılan tutarın, para cezasına dönüştürülmesi,
- v. Uyum kriterlerinde öngörülen yüzde 3'lük referans değerden sapmaya bağlı olarak GSYİH'nin yüzde 0,2 ilâ yüzde 0,5'i arasında bir ceza uygulanması.

İstikrar ve Büyüme Pakti'nin esasını teşkil eden bu sınırlamalar, mali sınırlamalarla birlik üyesi ülkelerin birbirlerine karşı zararlarını en alt düzeye indirmeyi amaçlamaktadır (Özpençe, 2009:112). Ancak Maastricht Anlaşmasına göre bütçe kriterlerinden sapma durumunda öngörülen yaptırımların uygulanması Konseyin bu konuda vereceği karara bağlıdır. Başka bir ifade ile yaptırım uygulanıp uygulanmayacağı ihtiyaridir (Tokathioğlu, 2004: 80).

Bu doğrultuda bütçe açığı olan ülkelere, bu açıklarını azaltacak önlemleri alması için 4 ay kadar süre tanır. Bu süre sonunda bütçe kriteri hala tutturulamamış ise, üye ülke tarafından,

- i. GSYİH'nın % 0,2'si oranında sabit bir miktar ile,
- ii. Bütçe kriterini aşan her % l'lik oran için, GSYİH'nın % 0,1'i oranında bir tutar, AB bünyesindeki faizsiz bir hesaba aktarılacaktır. Hesaplanan bu miktara GSYİH'nın % 0,5'i oranında bir üst limit de getirilmiştir. Alınan önlemlere rağmen bütçe kriterlerinden sapma durumu ikinci yıl boyunca devam ederse, bu durumdaki üye devletlerce yatırılan tutar, para cezasına dönüştürülmekte ve bir daha geriye talep edilememektedir (Apiş, 2007: 41).

2004 yılında Komisyon, İstikrar ve Büyüme Paketi ile ilgili muhtemel reformlara işaret eden bir tebliği kabul etmiştir. Bir yıl sonra Konsey ve Komisyon, Paketin gözden geçirilmesini kararlaştırmıştır. Elde edilen sonuç, aşırı bütçe açığının nedeninin “ekonomik gerileme” olup olmadığını belirlemek söz konusu olduğunda daha da büyük esneklik sağlamaktadır. Gözden geçirmeler de bütçe açıkları üzerinde yapısal ve kalıcı düzeltmelere odaklanmaktadır. Ayrıca, yaşanan nüfusun bütçe üzerindeki etkisinin karşısında durabilmek için borcu hızla azaltmak kaçınılmaz olduğundan, bütçe açığı %3'ün altına çekildiğinde mali pozisyonla ilgili iyileştirmelerin sürmesi gerektiği yenilenen İstikrar ve Büyüme Paketi'nde vurgulanmıştır (eu4journalists.eu).

Öte yandan bütçe kriterlerinin maliye politikalarının etkinliğini azaltabileceği yönünde görüşler de vardır. Bazı görüşlere göre, üye ülkelerin söz konusu bütçe kriterlerini sağlayabilecek şekilde bir mali politika uygulaması, Topluluk ekonomileri üzerinde depresif etkiler yaratabilecektir. Özellikle kamu açığı yönünden bu baskı çok daha önemli olacaktır. Bunun yanı sıra bütçe normlarına sıkı sıkıya bağlı kalınması, hem makro ekonomik istikrar işlevlerinde hem de yapısal faaliyet aracı olarak maliye politikalarının rolünü önemli ölçüde sınırlandıracaktır (Tokathoğlu, 2004: 81).

Yine bütçe disiplini kuralları, özellikle ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemde önemli etkileri olduğu bilinen kamu yatırımlarını olumsuz etkileyecektir. Çünkü kamu harcamalarının azaltılması yönündeki baskılar ilk önce yatırımların kesintiye tabi tutulmasına neden olmaktadır.

Öte yandan kamu harcamalarının azaltılması yönündeki baskı, yeniden dağılımın büyüklüğünü sınırlandıracaktır. Bu da bu da iktisadi ajanlar arasındaki eşitsizliklerin artmasıyla sonuçlanacaktır. Öte yandan yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının gittikçe arttığı bilinmektedir. Bu da sosyal güvenlik hizmetleri ve sağlık hizmetleri için daha fazla taleple karşılaşılacak olması anlamında gelmektedir. Artan kaynak ihtiyacı için ya vergilerde bir artış yapılacak ya da Maastricht Antlaşmasının öngördüğü bütçe hedeflerinin aşılması söz konusu olacaktır. Hangi yol seçilirse seçilsin bu durum Avrupa'nın kendi iç pazarını daraltacak ve tüketim ve yatırımlar üzerinde olumsuz etkide bulunacaktır (Tokathoğlu, 2004: 82).

III. Maliye Politikalarının Uyumlaştırılması

Avrupa birliğinde üye ülkelerin uyguladıkları maliye politikalarının uyumlaştırılması iki yönlü bir çabayı gerekli kılmaktadır. Bunlardan ilki üye ülkelerin bütçe politikalarının uyumlaştırılması diğer ise üye ülkelerin vergi politikalarının uyumlaştırılmasıdır.

A. Bütçe Politikalarının Uyumlaştırılması

Avrupa Birliği fikrinin doğuşundan itibaren hedef olarak kabul edilen ekonomik birlik kavramının temelini bütçe politikası ve uyumlaştırması oluşturmaktadır. Ekonomik olarak birleşme parasal açıdan bir ortak hedef ve politika uyumunu gerektirmektedir (Özpençe, 126).

Avrupa birliğinde bütçe politikalarının uyumlaştırılması çalışmaları iki başlık altında incelenebilir. Birincisi tek para politikasına (ya da para birliğine) geçmek için üye ülkelerin yapmış oldukları çabalar; ikincisi ise tek para politikasının ayakta tutulması için oluşturulan Büyüme ve İstikrar Paketi çerçevesinde üye ülkelerin yürüttüğü politikalarıdır.

1. Tek Para Politikası Öncesinde Bütçe Politikalarının Uyumlaştırılması

Tek para politikası öncesinde bütçe politikalarının uyumlaştırılması için yapılan düzenlemelerde temel amaç, Avrupa Para Birliği'ne giden yolda mali ve parasal disipline ilişkin yakınlaşma kriterlerini gerçekleştirmek ve bunun sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Yakınlaşma kriterleri bağlamında hazırlanan Maastricht Kriterlerine göre Avrupa Birliği'ne üye ülkelerinin 1998 yılı itibariyle ekonomik durumları ile ilgili veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tabloda ayrıca AB üyesi ülkelerin genel ekonomik durumlarını ortaya koymak için 1998 yılı itibariyle işsizlik oranı, büyüme oranı, zorunlu kesinti oraları ve kişi başına düzen GSYİH gibi temel bazı ekonomik göstergeler verilmiştir.

Tablo 1: AB Üyesi Ülkelerde 1998 Yılına Ait Temel Ekonomik Göstergeler

Ülkeler	Enflasyon Oranı	Bütçe Açığı	Toplam Borç/ GSYİH	Uzun Vadeli Faiz Oranı	İşsizlik Oranı	Büyüme Oranı	Zorunlu Kesintiler	Kişi Başı GSYİH (Euro)
Belçika	0,9	-0,9	117,4	4,7	9,3	1,9	49,5	24.348
Danimarka	1,3	0	61,4	5	4,9	-0,7	56,2	26.139
Almanya	0,6	-2,2	60,3	4,6	9,1	1,8	45,9	24.250
İrlanda	2,1	2,4	53,6	4,7	7,5	8,4	36,8	23.996
Yunanistan	4,5	:	94,5	8,5	10,8	3,4	40,5	16.506
İspanya	1,8	-3,2	64,1	4,8	15	4,5	37,8	18.891
Fransa	0,7	-2,6	59,4	4,6	11	3,5	50,1	22.794
İtalya	2	-2,8	114,9	4,9	:	1,3	46,2	23.726
Lüksemburg	1	3,4	7,1	4,7	2,7	6,5	44,4	43.083
Hollanda	1,8	-0,9	65,7	4,6	4,3	3,9	45,8	25.479
Avusturya	0,8	-2,4	64,8	4,7	4,5	3,8	51,5	26.076
Portekiz	2,2	-3,4	52,1	4,9	5	5	37,3	9.468
Finlandiya	1,3	1,5	48,4	4,8	11,4	5,1	54,4	22.650
İsveç	1	1,1	69,1	5	:	4,1	59,7	24.263
İngiltere	1,6	-0,1	46,7	5,6	6,1	3,6	39,4	23.305
AB 15	1,2	-1,8	68	:	9,3	:	45,7	:
Maastricht Kriterleri	2,7	3	60	7,8	-	-	-	-

Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, <http://www.oecd.org> ve GİB adreslerinden derlenmiştir.

Buna göre, bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı kriteri açısından üye ülkelere bakıldığında, Maastricht hedefi olan %3 oranı 1998 yılı itibariyle hemen hemen tüm ülkelerde gerçekleştirilmiştir. Tabloda eksi (-) olarak ifade edilen oranlar o ülkelerin bütçe fazlası verdiğini göstermektedir. Buna göre, Danimarka, İrlanda, Lüksemburg, Finlandiya ve İsveç dışındaki ülkelerin bütçeleri 1998 yılında fazla vermiştir.

Toplam devlet borçlarının GSYİH'ya oranı Maastricht kriterine göre %60 olarak belirlenmiştir. 1998 yılı itibariyle bu kriteri gerçekleştirilemeyen ülkeler Belçika, Danimarka, İspanya, Almanya, Hollanda, Yunanistan, İspanya, İtalya, İsveç ve Avusturya'dır. Özellikle Belçika ve İtalya'da bu oranlar %100'ün üzerinde olup yüksek seviyededir. Diğer ülkeler ise bu kritere çok yakın durumdadır. Kamu borçlarını GSYİH'ya oranının en düşük olduğu ülke ilse %7,1 oran ile Lüksemburg olmuştur.

Enflasyon oranları açısından Avrupa Birliği üyesi ülkelerin durumlarında bakıldığında, 1998 yılı itibariyle % 2,7 olarak belirlenen enflasyon hedefini sadece Yunanistan'ın aştığı, diğer ülkelerin ise bu hedefin altında oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu rakamlar da, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin 1998 yılında oldukça düşük enflasyon oranına sahip olduğunu göstermektedir.

Uzun vadeli devlet tahvilleri için uygulanan faiz oranları açısından üye ülkelerin durumları değerlendirildiğinde; Yunanistan hariç tüm AB üyesi ülkelerde faiz oranının 1998 yılı itibariyle Maastricht hedefi olan %7,4'ün altında gerçekleştiği söylenebilir.

Dolayısıyla bu kriter açısından da bir ülke hariç tüm üye ülkeler arasında uyumun sağlandığını ifade edilebilir.

Özetle yakınlaşma kriterleri bağlamında hazırlanan Maastricht Kriterlerine göre Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin durumları 1998 yılı itibariyle değerlendirildiğinde, istisnaları olmakla birlikte genel olarak ülkelerin belirlenen kriterlere uyum sağladığı söylenebilir (Günay ve Özen, 2002).

2. Tek Para Politikası Sonrasında Bütçe Politikalarının Uyumlaştırılması

Para birliğine geçiş öncesi Avrupa birliği ülkelerinde bütçe politikaları itibariyle sağlanan iyileşmenin tek para politikasına geçildikten sonra da sürdürülmesi gerekmektedir. Tek para politikası sonrasında bütçe politikalarının uyumlaştırılması daha çok Büyüme ve İstikrar Paketi çerçevesinde üye ülkelerin yürüttüğü politikalarla.

Aşağıdaki tabloda 2009 yılı itibariyle Avrupa Birliğine üye ülkelerin ekonomik durumları rakamsal olarak ortaya konulmuştur.

Tablo 2: AB Üyesi Ülkelerde 2009 Yılı İtibariyle Temel Ekonomik Göstergeler

Ülkeler	Enflasyon Oranı	Bütçe Açığı	Toplam Borç/ GSYİH	Uzun Vadeli Faiz Or.	İşsizlik Oranı	Büyüme Oranı	Zorunlu Kesintiler	Kişi Başı/ GSYİH
AB 27	1	6,8	74	:	8,9	:	44,0	30.651
AB 25	:	6,8	74,7	:	9	:	44,4	:
AB 15	:	:	:	:	9	:	44,4	:
Belçika	0	6	96,2	3,82	8	-2,7	48,1	35.288
Bulgaristan	2,5	4,7	14,7	6,75	:	:	35,9	:
Çek Cumh.	0,6	5,8	35,3	4,84	6,8	-4	40,2	24.631
Danimarka	1,1	2,7	41,4	3,59	6,1	-4,7	55,4	36.808
Almanya	0,2	3	73,4	3,22	9,1	-4,7	44,5	35.432
Estonya	0,2	1,7	7,2	:	14,1	:	43,4	20.648
İrlanda	-1,7	14,4	65,5	5,23	12,2	-7,6	34,5	41.493
Yunanistan	1,3	15,4	126,8	5,17	9,1	-2,3	37,8	28.896
İspanya	-0,2	11,1	53,2	3,97	18,1	-3,7	34,7	31.455
Fransa	0,1	7,5	78,1	3,65	9,1	-2,5	48,7	33.090
İtalya	0,8	5,3	116	4,31	7,9	-5,1	46,6	31.253
Kıbrıs	0,2	6	58	:	5,3	:	39,8	:
Letonya	3,3	10,2	36,7	15,5	17,1	:	33,7	:
Litvanya	4,2	9,2	29,5	:	13,7	:	34,5	:
Lüksemburg	0	0,7	14,5	3,8	5,2	-3,7	41,5	84.713
Macaristan	4	4,4	78,4	9,11	10,1	-6,7	46,1	19.732
Malta	1,8	3,8	68,6	:	7	:	40,2	:
Hollanda	1	5,4	60,8	3,69	3,9	-3,9	46,0	41.063
Avusturya	0,4	3,5	67,5	3,94	4,8	-3,8	48,8	37.858
Polonya	4	7,2	50,9	6,13	8,3	1,7	37,2	17.294
Portekiz	-0,9	9,3	76,1	4,21	10	-2,5	38,8	23.283
Romanya	5,6	8,6	23,9	4,37	6,9	:	32,4	:
Slovenya	0,9	5,8	35,4	4,38	6	-8,1	43,2	27.865
Slovakya	0,9	7,9	35,4	4,71	12,1	-4,7	33,6	22.141
Finladiya	1,6	2,5	43,8	3,74	14,1	-8,1	53,3	35.918
İsveç	1,9	0,9	41,9	3,25	8,5	-5,1	53,7	36.790
İngiltere	2,2	11,4	68,2	3,65	7,1	-5	40,4	35.631
İzlanda	16,3	9,1	:	12,94	7,4	-6,8	40,9	36.964
Norveç	2,3	-9,7	43,7	:	3,2	-1,4	55,5	58.717
İsviçre	-0,7	:	:	2,2	4,2	-1,9	34,7	42.783
Hırvatistan	2,2	4,1	35,3	:	9,1	:	:	:
Türkiye	6,3	6,7	45,4	12,94	12,5	-4,8	:	13.952

Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, <http://www.oecd.org> ve GİB adreslerinden derlenmiştir.

Bu verilere göre Avrupa Birliğinde tek para politikasına geçilmesinden sonra 1998 yılında büyük ölçüde ulaşılan yakınlaştırma kriterlerinin sürdürülemediği söylenebilir. Nitekim 2009 yılında AB üyesi ülkelerde ortaya çıkan bütçe açıklarına bakıldığında Norveç hariç bütün AB üyesi ülkeleri bütçe açığı vermiştir. Üstelik bu ülkelerde gerçekleşen bütçe açıkları da yüzde 3'lük orandan oldukça fazla gerçekleşmiştir. Kuşkusuz bu gelişimde 2008-2009 yılında yaşanan küresel krizin büyük etkisi olmuştur. Benzer şekilde kamu kesimi borç stoku da bu dönemde birçok ülkede yüzde 60 sınırını aşmıştır. Başka bir ifade ile kamu kesimi borç stokunun GSYİH'ya oranı AB üyesi ülkelerin çoğunda Maastirch kriteri olarak belirlenen oranın üstünde seyretmiştir.

2009 yılında yaşanan ekonomik krizin etkisiyle Avrupa Birliği üyesi ülkelerin çoğunda enflasyon oranı artmış ve bunun da etkisiyle uzun vadeli faiz oranları yükselmiştir.

Öte yandan Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde kamu kesiminin ekonomi içindeki payına bakıldığında, ülkeler arasında büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bazı ülkelerde vergi gelirlerinin GSMH içindeki payı yüzde 33 iken bazı ülkelerde bu oran yüzde 53'e ulaşmaktadır. Bu farklılıkların önemli ölçüde sosyal güvenlik kesintilerindeki farklılıklardan kaynaklandığı söylenebilir. Bunun yanında ülkelerin demografik yapıları, siyasi istikrar, ulusal tercihler ve yatırımları çekmek için uygulanan vergi rekabeti politikaları da ülkeler arasında gelir ve harcama farklılıklarına neden olan diğer unsurlardır.

2009 verilerinde görüldüğü gibi Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin pek çoğu Büyüme ve İstikrar Pakti çerçevesinde Maastricht bütçe kriterlerini yerine getirememiştir. Bunun nedenlerinden biri de Euro Alanı'nın Avrupa Birliği ekonomisinin dörtte üçünü oluşturmasına rağmen, 10 yeni ülke ile birlikte Euro Alanı dışında, içindekine yakın sayıda ülke bulunmasıdır. Birliğe yeni katılan ülkeler, Euro bölgesindeki mevcut ülkelere farklı bir ekonomik yapı sergilemektedir. Malta ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi dışında ülkeler merkezi planlamaya dayalı ekonomik yapıdan piyasa ekonomisine son onbeş yılda geçmiştir. Geçiş sürecinde büyük ilerleme kaydeden bu ülkeler, ekonomik yapılarını Avrupa Birliği ülkelerinkine yakınlaştırmış, ancak tüm bu gelişmelere karşın kişi başına GSYİH ve verimlilik açısından AB-15'in hayli gerisindedir. Cari işlemler açığı yüksek olan bu ülkelerin mali piyasaları da tam olarak gelişmemiştir. Dolayısıyla bu ülkelerin Maastricht Kriterlerini sağlamaları hiç de kolay gözükmemektedir (Özpençe 125).

Yine Avrupa Birliği ülkeleri kamu harcamalarını kısma konusunda önemli iki açmazla karşı karşıyadır. Bunlardan birincisi savunma harcamaları ile ilgilidir. Şöyle ki, Avrupa Birliği siyasi birliği oluşturma yönünde ortak savunma politikaları oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak Büyüme ve İstikrar Pakti doğrultusunda kamu kesiminin küçültülmesi için öncelikle savunma harcamalarının kısılması gerekmektedir.

Yine benzer şekilde AB üyesi ülkelerin pek çoğu Büyüme ve İstikrar Pakti çerçevesinde sosyal güvenlik harcamalarında kesintiye giderek kamu kesimini küçültme eğilimindedir. Ancak Birlik içinde işsizlik oranları yüzde 8-10 seviyelerine ulaştığından sosyal güvenlik harcamalarında kesintiye gitmek hiç de kolay olmamaktadır.

Ayrıca Birliğe üye ülkelerin birçoğu ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla yatırımlara önem vermektedir. Başka bir ifade ile birçok ülke kamu harcamalarını kıstak istememektedir. Öte yandan kamu harcamalarında kısıntıya gitmek ülkede birçok ekonomik ve sosyal çalkantılara yol açmaktadır.

Tüm bu nedenlerle son yıllarda üye ülkeler arasında Büyüme ve İstikrar Pakti konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmaktadır. Avusturya, Hollanda ve Avrupa Merkez Bankası Büyüme ve İstikrar Pakti kriterlerine tam uyulmasını talep ederken, Fransa,

Almaya, İtalya ve Portekiz bu kriterlerin daha esnek uygulanması gerektiğini savunmaktadır (Tokatlıoğlu, 2004: 84-85).

B. Vergi Politikalarının Uyumlaştırılması

Avrupa Birliği vergi politikası, üye ülkelerdeki tasarrufu, tüketimi, yatırımları ve istihdamı yakından etkilemektedir. Bu etki sonuç itibariyle Birlik içinde malların, hizmetlerin, sermayenin ve emek piyasasının pazarını da şekillendirmektedir. Bu nedenle Birlik vergi politikalarının amacı, basit bir piyasa etkinliğini sağlamaktan çok, tüm üye ülkelerde eşit bir ekonomik yapının oluşturulmasını sağlamaya hizmet etmektedir. Üye ülkeler arasında vergi sistemlerinin uyumlaştırılması ve koordinasyonu konusunda sağlanabilecek bir başarıya ulaşılması, üye ülkeler arasında vergi farklılıklarının giderilmesi yanında, tek pazarın tam anlamıyla oluşturulması açısından büyük önem arz etmektedir (Özdeşer, 2001: 75).

Avrupa Birliği içinde vergi politikalarının uyumlaştırılması konusu dolaylı ve dolaysız vergiler açısından ayrı ayrı ele alınabilir.

1. Dolaylı Vergilerin Uyumlaştırılması

Avrupa Birliği'nde vergi uyumlaştırılması konusunda yapılan çalışmalar ağırlıklı ve öncelikli olarak dolaylı vergiler alanında yapılmıştır. Nitekim Avrupa Birliği'nin vergileme alanında yapmış olduğu çalışmalar ile yayınladığı direktiflerin çoğu dolaylı vergiler alanında uyumlaştırma sağlamaya yöneliktir (Svirak, 2007). Bunun nedeni ise Avrupa Birliği'nin en önemli hedefi olan gümrük birliğinin gerçekleştirilebilmesi için, üye ülkeler arasında gümrük vergilerinin kaldırılması ve dışarıya karşı ortak bir gümrük vergisi tarifesinin oluşturulmasının yanında, üye ülkelerde farklı dolaylı vergi uygulamalarının yol açtığı mal ve hizmet ticaretinin önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir (Yıldız, 2006: 549).

Dolaylı vergilerin uyumlaştırılması konusunda üzerine en fazla çalışma yapılan ve dolayısıyla üzerinde en fazla uyumlaştırmanın sağlandığı vergi katma değer vergisi olmuştur. Roma Anlaşmasının kabulü esnasında Birlik ülkelerinde uygulanan muamele vergilerinin yapısı büyük farklılıklar içermekteydi. Bu da ortak pazarın genel amacına uymamaktaydı. Böyle olunca bu durumun ortadan kaldırılmasına yönelik bir dizi çalışma yapılmış ve raporlar hazırlanmıştır (Kohlhaas vd., 2004). Bu çalışmalardan en önemlisi 1960 yılında Avrupa Birliği Komisyonun oluşturduğu bir komite tarafından hazırlanan ve 1962 yılında yayımlanan Neumark Raporu olmuştur (Ayanoğlu, 1995: 51). Bu rapora göre, Avrupa Birliği'nin refah düzeyinin yükseltilebilmesi için üye ülkeler arasına vergi farklılıklarının kaldırılması gerekmektedir (Önder, 1987: 3-4). Ayrıca bu raporda çeşitli muamele vergilerinin kaldırılarak, saydam yapıda bir katma değer vergisinin kabul edilmesi önerilmiştir. Raporda önerilen bir başka husus da, yatırım harcamalarını vergi dışı bırakan "tüketim tipi" katma değer vergisinin kabul edilmesidir (Yıldız, 2006: 556). Yine bu raporda, katma değer vergisi oranlarının her üye devlette aynı olması gerektiği, Avrupa Birliği içinde dolaylı vergiler alanında "varış ülkesinde

vergileendirme ilkesi" yerine, "çıkış ülkesinde vergileme ilkesi"nin kabul edilmesi önerilmiştir (Ayanoğlu, 1995: 51).

Komitenin yapmış olduğu bu önerilerin çoğu Avrupa Birliği komisyonu tarafından benimsenmesine rağmen, kabul görmeyen ve zamana bırakılan önemli bazı konular olmuştur. Bunlardan en önemlisi dolaylı vergilerde "çıkış ülkesinde vergileme ilkesi"nin kabul görmeyerek ve bunun yerine Roma Anlaşması metnine ve GATT'a uygun olan ve üye ülkelerin daha az tepkisini çeken "varış ülkesinde vergileendirme ilkesi"nin kabul edilmesi olmuştur (Güngör, 2001: 68). Üye ülkelerin bu ilkenin uygulanmasındaki ısrarının temel nedeni ise, üye devletler vergileme alanında ulusal egemenlik kavramına sıkı sıkıya bağlı olmalarıyla ilgidir. Başka bir ifade ile üye ülkeler vergileme konusundaki yetkilerini başka bir otoriteye devretmek istememektedir (Tavşanlı, 2005: 116).

Neumark Komitesi'nin zamana bırakılan önerileri, 1992 yılında Avrupa Birliği konseyi tarafından kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Ekim 1992 yılında Konsey tarafından çıkarılan bir direktifle katma değer vergisi oranlarının yakınlaştırılması çabaları başlamış ve 1997 yılına kadar geçen sürede katma değer vergisinde yükseltilmiş oran uygulaması kaldırılmış, yerine indirilmiş oran en az yüzde 5 ve standart oran en az yüzde 15 olarak saptanmıştır (Ayanoğlu, 1995: 51). Ancak tüm çabalara rağmen katma değer vergisi oranları konusunda Birlik ülkeleri arasında tam bir uyum sağlandığı söylenemez. Aşağıdaki tablo Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan katma değer vergisi oranlarını göstermektedir. Tabloda görüldüğü gibi Birliğe üye ülkelerde uygulanan katma değer vergisinin oranları konusunda hala büyük farklılık vardır.

Tablo 3: 2009 Yılı İtibariyle AB Üyesi Ülkelerde Uygulanan KDV Oranları

Üye Ülkeler	Süper İndirimli Oran	İndirimli Oran	Standart Oran
Belçika	-	6/12	21
Bulgaristan	-	7	20
Çek Cumh.	-	9	19
Danimarka	-	-	25
Almanya	-	7	19
Estonya	-	5	18
Yunanistan	4,5	9	19
İspanya	4	7	16
Fransa	2,1	5,5	19,6
İrlanda	4,8	13,5	21,5
İtalya	4	10	20
Kıbrıs Rum. K.	-	5/8	15
Litvanya	-	10	21
Letonya	-	5/9	19
Lüksemburg	3	6/12	15
Macaristan	-	5	20
Malta	-	5	18
Hollanda	-	6	19
Avusturya	-	10	20
Polonya	3	7	22
Portekiz	-	5/12	20
Romanya	-	9	19
Slovenya	-	8,5	20
Slovakya	-	10	19
Finlandiya	-	8/17	22
İsveç	-	6/12	25
Türkiye	1	8	18
İngiltere	-	5	15

Kaynak: European Commission Taxation and Union (2009), VAT Rates Applied in the Member States of the European Community

Vergi politikalarının uyumlaştırılması yönünde Avrupa Birliğinde yürütülen çalışmalar özel tüketim vergisi alanında da yapılmıştır. Zaten bu bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Çünkü vergi sınırlarının ve vergi ayarlamalarının özel tüketim vergileri yönünden sürdüğü bir sistemde, bunları katma değer vergisi yönünden kaldırmanın bir anlamı olmayacaktır. Özel tüketim vergisine tabi malların bir kısmı hem doğrudan doğruya tüketime konu oldukları, hem de sanayi ham maddesi olarak kullanıldıkları için bu vergilerin uyumlaştırılması konusu en az katma değer vergisi kadar önem arz etmektedir. Bu yüzden Birliğe üye ülkelerin uyguladıkları özel tüketim vergisinin yapısı ve oranlarında yaşanan farklılıklar rekabet eşitliğini bozabilecektir. Öte yandan bu alanda yapılacak uyumlaştırmanın katma değer vergisi uyumlaştırmasına paralel yürütülmesi gerekmektedir (Aydın, 2002: 33-34). Böyle olmakla beraber özel tüketim vergilerinin ülkelerin toplumsal koşullarına ve geleneklerine göre farklı şekillerde uygulanmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu nedenle de özel tüketim vergilerinde uyumlaştırma yapmanın nispeten daha zor olduğu söylenebilir. Kaldı ki özel tüketim vergisinde mali amacı daha önemli olduğu için pek çok ülke bu vergilerde yüksek oranları tercih etmektedir (Yıldız, 2006:559).

Tüm zorluklara rağmen Birlik içinde özel tüketim vergisinin uyumlaştırılması konusunda çalışmalar 1970'li yıllarda başlamış ve uyumlaştırma konusunda belli bir mesafe alınmıştır (Tavşancı, 2005: 117). Günümüzde özel tüketim vergisinin sayıları ve oranları konusunda pek çok ülkede farklılıklar görülmekle birlikte beş grup mal üzerinden her ürün kategorisi için ürünün yapısına göre hem nispi hem maktu tutarda alınmaktadır. Bu ürünler; madeni yağlar, alkol, alkollü içecekler, tütün ve işlenmiş tütünden ibarettir (Yıldız, 2006: 559). Ayrıca bu ürünlerin Birlik içinde vergi antreposu uygulaması çerçevesinde nihai tüketim aşamasına kadar vergisi ertelenmek suretiyle dolaşımına imkan tanındığı da belirtilmelidir (Tavşancı, 2005: 117).

Avrupa Birliği içinde katma değer vergisinde olduğu gibi özel tüketim vergisi konusunda çok fazla direktif çıkarılmamıştır. Bu vergilerin uyumlaştırılması konusunda genel düzenlemeler içeren ve Ekim 1992 yılında çıkarılan yedi uyum direktifi vardır. Bu direktiflerle orta vadede korunması düşünülen beş özel tüketim vergisi konuları ve matrahları uyumlaştırılmaya çalışılmıştır (Barr and Elliott, 1998).

2. Dolaysız Vergilerin Uyumlaştırılması

Avrupa Birliği'nde vergi uyumlaştırma çalışmaları dolaysız vergiler alanında da sürmüştür. Ancak Avrupa Birliği vergi uyumlaştırma politikalarında dolaysız vergiler, dolaylı vergiler kadar üzerinde çalışma yapılmış bir alan olmadığı için dolaylı vergileme alanında ulaşılan sonuçlara dolaysız vergiler alanında ulaşamamıştır (Yıldız, 2010: 450). Hatta dolaysız vergiler konusunda uyumlaştırma çalışmalarının ikinci plana bırakıldığı da söylenebilir. Ancak her şeye rağmen sermayenin serbest dolaşımını etkileyen kurumlar vergisi ile daha sonra iş gücünün serbest dolaşımında etkili olan kişisel gelir vergisi üzerinde çalışmalar yapılmıştır (Tunçer, 2003: 182).

Birlik içinde gelir vergisi alanında, verginin konusu, mükellefi matrahı, beyanı ve ödenmesi konusunda üye ülkeler arasında önemli farklılıklar yoktur. Ancak vergi oranlarında farklılıklar sürmektedir. Vergi oranlarında görülen bu farklılıklar ise vergi sistemi içinde dolaysız vergilerin ağırlıkta olduğu Birlik ülkeleri arasında veri eşitsizliği yaratacak ticaret saptırıcı etkiler meydana getirecek niteliktedir. Bu nedenle Birlik içinde dolaylı vergiler alanında yapılan vergi uyumlaştırma çalışmalarının gelir vergisi alanında da yapılması gerekmektedir (Saraçoğlu ve Ejder, 2002: 131).

Ancak gelir vergisinin uyumlaştırılması konusunda Birliği bekleyen bazı önemli sorunlar vardır. Bunların başında üye ülkelerin ulusal egemenliğin vazgeçilmez bir unsuru olan vergilendirme yetkisinin sınırlandırılmasına hala sıcak bakmamaları gelmektedir. İkinci sorun, üye devletlerin vergi yapısı ve yükümlülüklerinde görülen farklılıkların çok eski tarihlerden beri var olması, bu farklılıkların kısa vadede ortadan kaldırılmasının çok güç olmasıdır (Genser, 2001). Üçüncü olarak, kişisel gelir vergisi devletlerin gelirin yeniden dağılımı amacıyla kullanabilecekleri önemli bir araç olduğu için ülkelerin bir çoğu bu aracı kendileri kullanmak istemektedir. Bu gerekçelerle gelir vergisinin Birlik içinde kısa ve orta vadede uyumlaştırması programına alınamamıştır (Yıldız, 2006: 562).

Birlik içinde ülkelerin uyguladıkları gelir vergisi oranlarında da tam bir uyum sağlanamamıştır. Aşağıdaki tablo Birliğe üye ülkelerde en yüksek vergi oranların

göstermektedir. Tabloda görüldüğü gibi Birliğe üye ülkelerde uygulanan en yüksek gelir vergi oranlarında birçok farklılıklar görülmektedir. Bu da Birlik içinde gelir vergisi oranları konusunda da bir uyumun sağlanamadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4: 2009 Yılı İtibariyle AB Üyesi Ülkelerde Uygulanan En Yüksek Gelir Vergisi Oranları ile Kurumlar Vergisi Oranları

	En Yüksek Gelir Vergisi Oranı	Kurumlar Vergisi Oranı
Avusturya	50	25
Belçika	54	33,9
Bulgaristan	10	10
Çek Cumh.	15	20
Kıbrıs Rum K.	30	10
Danimarka	59	25
Estonya	21	21
Finlandiya	50	26
Fransa	45,7	34,4
Almanya	47,4	26,4
Yunanistan	40	25
Macaristan	40	21,2
İrlanda	41	13
İtalya	45	31
Litvanya	24	20
Letonya	25	15
Luxenburg	38,9	28,5
Malta	35	35
Hollanda	52	26
Polonya	40	19
Portekiz	42	27
Romanya	16	16
Slovakya	19	19
Slovenya	41	21
İspanya	43	30
İsveç	56,4	26
Türkiye	35	20
İngiltere	40	28

Kaynak: European Commission Taxation and Union (2009), Taxation Trends in the European Union, Lüksenburg

Avrupa Birliği içinde vergi politikalarının uyumlaştırılması çerçevesinde kurumlar vergisi alanında da birtakım çalışmalar yapılmıştır. Çünkü Birlik içinde üye ülkeler arasında görülen kurumlar vergisi farklılıkları sermaye hareketlerini doğrudan etkilemektedir. Birlik içinde sermayenin serbest dolaşımının sağlanabilmesi için kurumlar vergisinde uyumlaştırmanın sağlanması bir zorunluluk arz etmektedir (İKV, 1995: 54).

Ancak Roma Anlaşması'nda kurumlar vergisinin uyumlaştırılmasına yer verilmemekle birlikte bu Anlaşmanın 100. maddesi ile bu konu ile ilgili olarak hazırlanacak yönergeler zemin oluşturulmuştur. Bu doğrultuda 1962 yılında Neumark Raporu ve 1967 yılında Van den Tempel Raporu hazırlanmıştır. 1973 yılında Konsey tarafından çıkarılan bir direktifle, sermayenin serbest dolaşımını etkileyen sermaye şirketlerinin

kurulmasında, bu şirketlere sermaye konulmasında ve arttırılmasında uygulanan damga vergileri uyumlaştırılmıştır (Çağan, 1995: 151). 1991 yılında konsey bir direktif daha çıkarmış ve böylece uluslararası şirket birleşmelerine uygulanacak vergi düzenlemeleri ve ana şirket- bağlı şirket ilişkilerine uygulanacak vergi kurallarını belirlemiştir (Kulu, 2002: 19-21). Ardından 1997 yılında hazırlanan bir direktifle üye devletlerden şirket vergilemesi alanında yeni vergi teşvikleri getirmekten kaçınmaları ve mevcut vergi rejimi içerisinde kalmaları sağlanmaya çalışılmıştır. 1998 yılında benzer bir başka direktifle işletmeler arasındaki sınır ötesi kazanç ve ödentileri ilgilendiren kaynaktan kesintilerin ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bağlayıcılığı olmamasına rağmen, bu düzenlemeler Birlik nezdinde olumsuz etkilere yol açan vergi rekabetini azaltmaya yönelik önemli düzenlemelerdir (Yıldız, 2006:563).

Çıkarılan bu direktiflere rağmen kurumlar vergisinde oran yapısı, amortisman rejimleri, yatırımlara uygulanan teşvikler vb. konularında Birlik üyeleri arasında hala farklılıklar vardır (Sorensen, 2001). Tablo 4’de AB üyesi ülkelerde uygulanmakta olan kurumlar vergisi oranları gösterilmiştir. Burada açıkça görüldüğü üzere Birlik üyesi ülkelerde kurumlar vergisinin oranı konusunda uyum sağlanamamıştır.

IV. Sonuç

Avrupa Birliği Maastricht Antlaşması ile para politikasını merkezileştirirken, Maliye politikalarının ulusal düzeyde özerk kalmasını tercih etmiştir. Maliye politikasının “subsidiarity ilkesi” doğrultusunda yerel olarak belirlenmek istenmesinin başlıca nedeni; maliye politikalarının yapısı gereği tek merkezden yürütülmesinin çok güç olması yanında üye ülkelerin karşılaşılabileceği beklenmedik ekonomik gelişmelere karşı kendi tedbirlerini almaları için esneklik oluşturulmasıdır. Başka bir ifade ile ulusal para politikalarının merkezileşmesi sonucu ortaya çıkabilecek bazı olumsuz ekonomik gelişmelere karşı ülkelerin kendilerini ulusal düzeyde belirleyip uygulayabilecekleri maliye politikaları ile korumaları amaçlanmıştır. Öte yandan bir ülkede ortaya çıkabilecek olumsuz bir ekonomik gelişmenin diğer ülke veya herhangi bir bölgeden yayılarak Birliğin bütününde ekonomik istikrara zarar vermemesi için de üye ülkelerin maliye politikalarının merkezi para politikasıyla belli bir koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda Avrupa birliği üye ülkelerin bütçe ve vergi politikalarını uyumlaştırmak için yoğun çaba sarfetmektedir. Avrupa birliğinde bütçe politikalarının uyumlaştırılması çalışmaları iki ekseninde yürütülmüştür. Bunlardan birincisi tek para politikasına geçmeden önce üye ülkelerin ekonomik Maastricht kriterlerini sağlamaları gerekmektedir. İkincisi ise tek para politikasının ayakta tutulması için Büyüme ve İstikrar Paktının oluşturulması ve bu çerçevede üye ülkelerin politikalarını buna göre ayarlamalarıdır. Vergi politikalarının uyumu konusunda ise vergileme yetkisi üye ülkelerin egemenlik yetkileri içinde bırakılmakla birlikte üye ülkelerin vergi sistemlerinin birbirine yaklaştırılması için bir dizi çalışmalar yapılmıştır. Özellikle dolaylı vergilerin rekabet üzerindeki etkilerinin çok daha fazla olması nedeniyle uyumlaştırma çalışmaları daha çok bu alanda yoğunlaşmıştır. Nitekim katma değer vergisi adeta bir topluluk vergisi haline dönüşmüş ve bu alanda önemli seviyede uyum sağlanmıştır. Benzer şekilde özel tüketim vergisinin uyumlaştırılması konusunda önemli mesafeler alınmıştır. Ancak dolaysız vergiler alanında çok fazla mesafe

katedilememiştir. Sermaye hareketlerini etkilemesi nedeniyle kurumlar vergisi alanında bazı uyumlaştırma çalışmaları yapılmasına rağmen, gelir vergisi bu çalışmalarda en sona bırakılmıştır.

Kaynakça

- Apiş, Ç.(2007)**, “Avrupa Birliğinde Maliye Politikaları”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Ardy, B.(2000)**, “A Question of Fit for EMU: Process and Policy in the Fiscal Domain, Working Paper” 13/00, <http://bs.gsu.edu.tr/akademik/spolat/policy-mix-1.pdf>
- Ayanoğlu, V. (1995)**, “Avrupa Birliği ve Türk Vergi Sisteminin Birlik Modeline Uyumu (I)”, Vergi Dünyası, Sayı: 171, Kasım
- Aydın, F. (2002)**, “Avrupa Birliği’nde Dolaysız Vergilerde Uyumlaştırma”, Vergi Sorunları, Sayı: 170, Kasım
- Barr, J. and M. Elliott (1998)**, “Moving on UP-EU Tax Harmonisation Plans”, <http://www.europeanfoundation.org/docs/moving.pdf>, (12.11.2006)
- Bilici, N. (2005)**, Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi
- Bozkurt, E. ve M. Özcan, (2001)**, “Subsidiarity İlkesi (İkincilik İlkesi) ve Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, C.6, S.1 <http://iibf.sdu.edu.tr/dergi/files/2001-1-1.pdf>, (15.09.2010)
- Çağan, N. (1995)**, “Türkiye AB İlişkileri 6 Mart 1995 Tarihli Ortaklık Konseyi Kararı”, Vergi Dünyası, Sayı 166, Haziran
- Dış Ticaret Müsteşarlığı (1998)** “Euro ve Türkiye Üzerine Etkileri”, Ağustos
- European Commission Taxation and Union (2009)**, “VAT Rates Applied in the Member States of the European Community”, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf, (15.09.2010)
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB)**, OECD istatistikleri, <http://www.gib.gov.tr>, (15.09.2010)
- Genser, B. (2001)**, “Corporate Income Taxation In The European Union: Current State and Perspectives”, <http://ctsi.anu.edu.au/publications/WP/17.pdf>, (12.11.2006)
- Günay, A. ve A. Özen (2002)**, “Avrupa Birliği’nde Mali Disiplinin Sağlanmasına Yönelik Maastricht Kriterlerinin Anayasal İktisat Perspektifinden Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 4, Sayı:2
- Güngör, K. (2001)**, “Avrupa Birliği’nde Vergi Uyumlaştırması ve Vergi Uyumlaştırma Politikası”, Maliye Dergisi, Sayı: 136, Ocak- Nisan
- İktisadi Kalkınma Vakfı**, “AB Kavramları Sözlüğü”, http://www.ikv.org.tr/sozluk.asp?bas_harf=%DD&anahtar=&sayfa=&id=1142, (15.09.2010)
- İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), (1995)**, Avrupa Birliği’nin Vergilendirme Politikası ve Türkiye’nin Uyumu, İstanbul: İKV Yayını

- Karlık, R. (2003)**, Avrupa Birliği ve Türkiye, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi
- Karlık, R. ve Ö. Tosun**, “Avrupa Birliği, Euro ve Geleceği”,
<http://www.econturk.org/ozgureu.pdf>, (15.09.2010)
- Kohlhaas, M. S., K. Diekmann, J. Cames, M. Schumacher, D. Economic**
(2004), Environmental and International Trade Effects of the EU Directive on Energy Tax Harmonization,
http://www.ecomod.net/conferences/ecomod2004/ecomod2004_papers/301.pdf
(12.11.2006)
- Kulu, B. (2002)**, “AB Kurumlar Vergisi Müktesabati, Vergi Yapımızın Buna Uygun Durumu ve AB’nin Bu Konudaki Yeni Hedefleri”, Vergi Dünyası, Sayı: 254, Ekim
- Önder, İ. (1987)**, “Vergi Ahenkleştirmesine Dair Düşünceler, Maliye Yazıları, Haziran- Temmuz
- Özcan, M.** “Subsidirite ilkesinin AB’de Uygulanması”,
<http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/avrupa%20birli%C4%9Fi%20hukuku/Su%20bsidiarite%20%C4%B0lkesinin%20AB.doc>, (15.09.2010)
- Özdeşer, H., O. Şafaklı (2001)**, “Avrupa Birliği’nde Yeni Vergi Politikaları”, Maliye Dergisi, Eylül- Aralık
- Özpençe, Ö. (2009)**, “Avrupa Birliği’nde Maliye Politikası Koordinasyonu ve Türkiye Analizi”, Ankara: Maliye Bakanlığı Stratejik Geliştirme Başkanlığı Yayını
- Öztürk, S. ve C. Biner (2008)**, Ekonomik ve Parasal Birlik Maastricht Yakınlaşma Kriterleri Çerçevesinde Euro Bölgesi ve Türkiye: Karşılaştırmalı Analiz, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar 2008 Cilt: 45 Sayı:522,
http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/522/Sayi_522_Makale_01.pdf, (15.09.2010)
- Saraçoğlu, F. ve H. Ejder (2002)**, “Vergi Uyumlaştırması Açısından AB Ülkelerinde Gelir Vergisi Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, Vergi Sorunları, Sayı: 164, Mayıs
- Svirak, P. (2007)**, “Fiscal Harmonization From The View Of EU Incomes”,
<http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Vadyba/16-17/97-99.pdf>, (15.09.2010)
- Sorensen, P. B. (2001)**, The Future of Company Taxation in the European Union, <http://www.econ.ku.dk/EPRU/files/Analyser/analyse20.pdf>, (12.10.2006)
- Tavşancı, A. (2005)**, “Türk Vergi Sisteminin Avrupa Birliği Vergi Sistemi İle Uyumlaştırılmasının Dolaylı Vergiler Açısından Değerlendirilmesi”, Vergi Dünyası, Sayı: 281, Ocak
- Tokathoğlu, M. Y. (2004)**, Avrupa Birliğinde Maliye Politikaları ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, İstanbul: Alfa Yayınları
- Turagay, T.**, “Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği ve Euro”,
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/eat/tanitimkoordinasyondb/avrupasay10tem98.doc>, (15.09.2010)
- Tunçer, M. ve M. Sarıkaya (2003)**, “Avrupa Birliği Vergi Uyumlaştırması Politikasının Geleceği Üzerine”, Vergi Sorunları, Sayı: 177, Haziran
- Yıldız, H. (2006)**, “Avrupa Birliği’nde Ortak Vergi Politikası ve Vergi Uyum Çalışmaları”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi,

Cilt: X, Sayı: 3-4

Yıldız, H. (2010), “Türk Vergi Sisteminin Avrupa Birliği Vergi Sistemine Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi”, Aytaç Eker’e Armağan: Kamu Maliyesinde Seçme Yazılar, Sakarya: Sakarya Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
www.eu4Journalists.eu, “Ekonomik ve Parasal Birlik”,
<http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/turkish/C23/21>
eu4Journalists is a website created for the European Commission's DG Communication by the European Journalism Centre (EJC)
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes, (15.09.2010)
http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html, (15.09.2010)

